7. 4. 2008

ID: 54011

Důkazní břemeno

V moderním právním státě je i důkazní břemeno limitováno požadavkem proporcionality.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 3888/2007, ze dne 23.1.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobkyně: L., a. s., zastoupená JUDr. M. P., Ph.D., advokátem, proti žalovaným: 1/ Ing. K. M. a 2/ R. M., a oba zastoupeni advokátem, o vyklizení nebytových prostor a jejich uvedení do původního stavu, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. 20 C 106/2005, o dovolání žalovaných proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 5. 4. 2007, č. j. 20 Co 24/2007-75, tak, že rozsudky Obvodního soudu pro Prahu 4 z 20. 9. 2006, č. j. 20 C 106/2005-48, a Městského soudu v Praze ze dne 5. 4. 2007, č. j. 20 Co 24/2007-75, ve výrocích II. a III., se zrušují a věc se vrací Obvodnímu soudu pro Prahu 4 k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

A. Předchozí průběh řízení

Žalobkyně se domáhala, aby soud žalovaným (po přistoupení žalovaného č. 2/ na návrh žalobce; č. l. 34 až 36) uložil vyklidit a uvést do původního stavu prostor sestávající z jedné místnosti připojené k bytu žalovaných (dále jen „předmětný prostor“). Uvedla, že žalovaní předmětný prostor užívají bez právního důvodu (nájemní smlouvy) a že vlastník domu ani příslušný stavební úřad nedali souhlas právnímu předchůdci žalovaných k provedení stavebních úprav předmětného prostoru na pokoj užívaný jako část bytu.
Obvodní soud pro Prahu 4 rozsudkem z 20. 9. 2006, č. j. 20 C 106/2005-48, žalobu zamítl. Vzal za prokázané, že rodiče žalovaných získali byt směnou za jejich původní byt s příslibem od OPBH, že k získanému bytu budou moci adaptací připojit předmětný prostor. Po stížnostech otce žalovaných a intervenci předsedy občanského výboru č. 7 a obvodní kontrolní komise při OV KSČ byl zrušen slib rodině H. o přidělení předmětného prostoru k adaptaci a tento prostor byl přidělen k adaptaci otci žalovaných. Na základě takto provedeného dokazování dospěl soud prvního stupně k právnímu závěru, že „rodičům žalovaných a následně žalovaným vzniklo a trvá nájemné právo k bytu bez připojeného nebytového prostoru, neboť faktické spojení bytu a nebytového prostoru nebylo kolaudováno a rovněž i rozhodnutí ONV P. o přidělení bytu se vztahovalo jen na předmětný byt bez krámského prostoru.“ Soud prvního stupně však přesto žalobu zamítl, neboť shledal uplatnění nároku žalobkyní rozporným s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 obč. zák.), a to s přihlédnutím ke skutečnostem, že: – žalovaní (jejich rodiče) získali byt směnou s vyhlídkou připojení přilehlého nebytového prostoru; – opatřili si všechna povolení potřebná ke scelení; – scelení sami provedli, přičemž postupovali vždy s vědomím a souhlasem tehdejších relevantních institucí; – a konečně nerušeně užívali předmětný prostor více než 40 let. S ohledem na toto právní posouzení nepovažoval soud prvního stupně již za potřebné zabývat se vyhláškou č. 85/1976 Sb., která podle názoru žalovaných umožňovala v dané věci upustit od kolaudace.
Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem z 5. 4. 2007, č. j. 20 Co 24/2007-75, pod II. výroku, rozhodl o návrhu na vyklizení nebytového prostoru tak, že se rozsudek soudu prvního stupně mění a žalovaným ukládá předmětný prostor vyklidit (návrh na uvedení nebytového prostoru do původního stavu vzala žalobkyně zpět). Zdůraznil, že kromě nedostatku kolaudace lze nárok žalobce

dále opřít jak o absenci rozhodnutí o přidělení nebytového prostoru ve smyslu § 154 odst. 1 obč. zák. ve znění do 1. 1. 1992 („Rozhodnutím o přidělení vydaným místním národním výborem nebo jiným orgánem příslušným podle předpisů o hospodaření s byty, anebo jinými skutečnostmi stanovenými tímto zákonem vznikne občanovi právo, aby s ním organizace uzavřela dohodu o odevzdání a převzetí bytu.“), tak o absenci dohody o odevzdání a převzetí bytu ve smyslu ustanovení § 155 odst. 1 obč. zák. ve znění do 1. 1. 1992 („Právo užívat byt vznikne dohodou o odevzdání a převzetí bytu sjednanou mezi organizací a občanem.“). Odvolací soud dále neshledal v dané věci § 3 odst. 1 obč. zák. použitelným z důvodů: – že rodiče žalovaných nemohli být v dobré víře a naopak si museli být vědomi, že jim předmětný prostor nebyl přidělen k užívání; – že z důkazů plyne souhlas relevantních orgánů s provedením adaptace, nikoli však s přidělením k užívání; – a že by použití § 3 odst. 1 obč. zák. v dané věci vedlo jen ke konzervování stavu, kdy žalovaní užívají předmětný prostor v rozporu s kolaudačním stavem a bez právního důvodu, a to s důsledkem zásadního omezení vlastnického práva žalobkyně v rozporu s nálezem Ústavního soudu z 25. 2. 2003, sp. zn. II. ÚS 389/01, Sb. n. a u., č. 25, sv. 29.

B. Obsah dovolání a vyjádření k němu

Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalovaní dovolání, jehož přípustnost odvozovali od § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., neboť odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně. Zatímco soud prvního stupně uzavřel, že zkolaudování adaptace nebytového prostoru nelze vyloučit, odvolací soud vyšel z opačného závěru, totiž že ke zkolaudování nedošlo, a to aniž by doplnil dokazování, čímž porušil § 213 odst. 2 o. s. ř. Dále žalovaní uvedli, že jejich rodičům platně vzniklo právo osobního užívání (transformované zákonem č. 509/1991 Sb. v právo nájmu bytu), neboť předmětný prostor byl vyčleněn z distribuční sítě (investiční úkol z 17. 8. 1963, zpráva OPBH v P. 4 z 31. 7. 1963, zn. Pú/Sa/2729/63) a následně došlo k jeho přidělení rodičům žalovaných (výměr bytového odboru ONV P. z 5. 7. 1963, č. j. 25-802/63-A, který se nedochoval, avšak na který poukazuje výše uvedená zpráva OPBH). Finálně se předmětný prostor stal i předmětem dohody o odevzdání a převzetí bytu, jak o tom svědčí zápis o dohodě o odevzdání a převzetí bytu z 1. 10. 1963, příloha žalovaných č. 3, která specifikuje byt odkazem na evidenční list, přičemž výpočtový list nájemného z 1. 9. 1994 zahrnuje i předmětný nebytový prostor. Žalovaní se dále ztotožnili se závěrem odvolacího soudu o aplikovatelnosti § 3 odst. 1 obč. zák. v dané věci, neboť žalovaní jsou již vyššího věku, nerušeně užívali (spolu s právními předchůdci) předmětný prostor po dobu více než 40 let v dobré víře a tento prostor umožňuje jako jediný pokoj bydlení odpovídající běžným standardům. Závěrem žalovaní uvedli, že výměrem ONV P. byl předmětný prostor prohlášen za obytný v souladu s § 4 zákona č. 111/1950 Sb. ve znění zákona č. 52/1955 Sb („Místnosti, jichž nebude použito k provedení plánu a které mohou být přizpůsobeny k bydlení, prohlásí místní národní výbor za obytné; není-li místní národní výbor stavebním úřadem, prohlásí je na jeho návrh za obytné okresní národní výbor.“).

Žalobkyně ve vyjádření uvedla, že dovolání není důvodné, a navrhla, aby je dovolací soud zamítl, neboť z ničeho neplyne, že by žalovaným (předchůdcům) vzniklo k předmětnému prostoru nájemní právo. Právo užívání trvalo pouze k bytu o velikosti 1+1 a v tomto rozsahu se transformovalo do práva nájmu bytu. Navíc z provedených důkazů neplyne, že by rekolaudace byla alespoň zahájena, ačkoli se podle konstantní judikatury Nejvyššího soudu bytem rozumí místnost nebo soubor místností, které jsou rozhodnutím stavebního úřadu určeny k trvalému bydlení. Žalobkyně dále brojila proti tvrzení žalovaných o přidělení předmětného prostoru do osobního užívání jejich rodičů výměrem bytového odboru ONV P. z dne 5. 7. 1963, č. j. 25-802/63-A, a to jednak argumentem, že důkazy svědčí pouze o přidělení předmětného prostoru k adaptaci (přičemž právo užívat byt mohlo vzniknout výlučně na základě dohody o odevzdání a převzetí bytu ve smyslu § 155 obč. zák. ve znění do 1. 1. 1992), a dále poukazem na rozpor v datech (přidělení předmětného prostoru do užívání by předcházelo směně bytů). Konečně žalobkyně uvedla, že aplikace § 3 odst. 1 obč. zák. by v daném případě představovala nedůvodný a nepřiměřený zásah do jejího vlastnického práva, a to i s

přihlédnutím k neužívání celé jedné místnosti žalovanými, byť jim k ní svědčí nájemní právo.

C. Přípustnost dovolání

Dovolání je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., neboť odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně.

D. Důvodnost dovolání

I. Protože je dovolání přípustné, dovolací soud nejprve zkoumal, zda řízení před soudy nižšího stupně nebylo postiženo vadami, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Dovolací soud takové vady shledal, a to v postupu, kdy se odvolací soud nevypořádal s celou řadou důkazů, které by mohly svědčit o tom, že došlo k vydání rozhodnutí o přidělení a k uzavření dohody o odevzdání a převzetí (která „může být uzavřena i konkludentně“ Lazár, J., Švestka, J., a kol. Občanské právo hmotné. Díl I. Panorama : Praha, 1987, s. 321, a „není neplatná, není-li uzavřena v písemné formě“ rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích z 4. 10. 1967, sp. zn. 4 Co 383/67, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1968, č. 29). Stranou hodnocení zůstaly zejména: – pasport bytu 2. 10. 1967, který byl navržen k předložení (srov. č. l. 43); – tvrzení, že dne 28. 1. 1964 bylo otci žalovaných zapsáno sloučení bytové jednotky (srov. č. l. 43); – listiny z října a listopadu 1963 (přílohy žalovaných č. 6, 7 a 8) dokládající, že otec žalovaných 25. 9. 1963 žádal o přidělení přilehlého krámu a o scelení; – korespondenční list z 10. 1. 1964 o vyhovění žádosti č. j. Byt-25-802-63/No.; – listina z 13. 1. 1964 (příloha žalovaných č. 13), která uvádí, že předmětný prostor bude přidělen otci žalovaných; – listina z 21. 10. 1980 (příloha žalovaných č. 19) obsahující žádost vztahující se k „revisi a stanovení nové činže z přiděleného bytu“; – jakož i skutečnost, že žalovaní (rodiče žalovaných) předmětný prostor po desítky let zřejmě obývali s vědomím ONV i OPBH.

II. Jakkoli se s opomenutými důkazy, které navrhli žalovaní, nevypořádal ani soud prvního stupně, nelze v jeho postupu spatřovat pochybení za situace, kdy žalobu zamítl z důvodu výkonu práva v rozporu s § 3 odst. 1 obč. zák. Pokud však odvolací soud žalobě naopak vyhověl, byl povinen se s důkazy vypořádat, jak plyne i z: – nálezu Ústavního soudu ze dne 5. 1. 2005, sp. zn. IV. ÚS 201/04, Sb. n. a u., sv. 36, č. 3 („Stěžovatelka předložila listinné důkazy obsahující skutečnosti, které mohly významně svědčit ve prospěch jí uváděných tvrzení. Ve světle daného případu […] se s nimi tudíž dle názoru Ústavního soudu měl zejména nalézací soud řádně vypořádat.“); – nálezu Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2006, sp. zn. I. ÚS 116/05; – a nálezů Ústavního soudu ze dne 4. 1. 2006, sp. zn. II. ÚS 402/05, Sb. n. a u., sv. 40, č. 2, a ze dne 20. 10. 2005, sp. zn. III. ÚS 139/05, Sb. n. a u., sv. 39, č. 200 („Takzvané opomenuté důkazy, tj. důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud podle zásady volného hodnocení důkazů nezabýval, proto téměř vždy založí nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí, ale současně též jeho protiústavnost.“).

III. Pro úplnost dovolací soud uvádí, že skutkové zjištění odvolacího soudu: „předmětný nebytový prostor […] nikdy nebyl rodičům žalovaných přidělen a nebyla ohledně něj uzavřena dohoda o odevzdání a převzetí bytu“ je nepřezkoumatelné, resp. nemá podle obsahu spisu oporu v provedeném dokazování (§ 241a odst. 3 o. s. ř.). Z obsahu spisu lze nanejvýše dovodit, že z určitých listinných důkazů se nepodává existence rozhodnutí o přidělení a dohody o odevzdání a převzetí. Dovolací soud zdůrazňuje, že požadavek, aby žalovaní, zejména jsou-li právními nástupci, předložili s odstupem desetiletí veškerá úřední rozhodnutí, aniž by se přihlíželo k významným důkazům nepřímým, předem vylučuje právo na spravedlnost. Jinými slovy, v moderním právním státě je i důkazní břemeno limitováno požadavkem proporcionality. Dovolací soud nad rámec odůvodnění rovněž uvádí, že jakkoli by nedostatek rozhodnutí o přidělení vylučoval dobrou víru rodičů žalovaných, a tedy i aplikovatelnost § 3 odst. 1 obč. zák, stejný závěr nelze bez dalšího učinit, pokud jde o jejich, navíc v rozhodné době nezletilé, potomky.

Vzhledem k uvedeným procesním pochybením nezbylo dovolacímu soudu než rozsudek odvolacího soudu zrušit (§ 243b odst. 2 o. s. ř., věta za středníkem). S ohledem na opomenuté důkazy a zásadu dvouinstančnosti zrušil dovolací soud i rozsudek soudu prvního stupně a vrátil mu věc k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 o. s. ř.).

O návrhu na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí podle § 243 o. s. ř. dovolací soud nerozhodoval vzhledem ke krátké době, v níž po předložení spisu rozhodl o dovolání samém.

Bylo-li rozhodnutí zrušeno a věc vrácena k dalšímu řízení, jsou soudy nižšího stupně vázány právním názorem dovolacího soudu (§ 243d odst. 1, první věta za středníkem a § 226 o.s.ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Náhrada škody
- Katastr nemovitostí
- Insolvence a SJM
- Vedlejší účastník
- Plat
- Podnájem bytu (exkluzivně pro předplatitele)
- Pojištění (exkluzivně pro předplatitele)
- Předkupní právo (exkluzivně pro předplatitele)
- Restituce (exkluzivně pro předplatitele)
- Spotřebitel (exkluzivně pro předplatitele)
- Odporová žaloba